

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdédnevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, Bányai Árpád, Boga Károly, Dortsák Gyula, Dr. Ferenczi Zoltán, Solyom János, Szentgyörgyi K. János és Zajzon Pénes.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára**: egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiaczter 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

A tanítóról*)

A jó tanító hazájának rendületlenül híve s egyháznak hű gyermeke, mint tanító önfeláldozólag működik s tanítványai értelmi képzésére minden kitelhető figyelmet fordít. Ő mindenekelőtt az oktatásban a valóságot tekinti s tartja a tanítás közegéül, az erényt minden tudás zománczául, mert meg van győződve, hogy ha a kettő szem elöl tévesztetik, a minden nemesre, jóra, szépre s fenségesre való törekvés csak hiú ábránd. E mellett nem rideg fegyelmelő, hanem nyájas, szeretetteljes, s komolysággal párosult szívéllyességgel lép kisdéd serege közé s ezen nemes magatartása által a gyermekek bizalmát, szeretetét érdemli ki. S mily öröm látni a kisdédekben az öröm-élvezetet, a melylyel az iskolát látogatják; mily kedves figyelmöket s szorgalmukat kísérni, a melylyel ők magokat tanítójok előtt ennek megelégedésére érdemesekké s méltókká tenni törekveszenek. Mindez egyrésztben a lelkes tanító abbéli fáradozásának tudható föl, hogy ő az oktatást a mennyire csak teheti, könnyűvé varázsolja. Tanítási modora párbeszédés, s ha ujjat tanít, összekötő, ha ismételtet bontó. Ez által tanítványai figyelmét leköti s gondolkozási erejüket folytonosan elfoglalja, a gyermekek tevékenységi vágyának pedig kellemes táplálékot nyújt. Kérdései a következő tulajdonokkal birjanak: könnyűek, rövidek, világosak, határozottak, nyelvszabályszerűek, bátorítók, a kifejezésben különfélek, jól rendezettek s összefüggők legyenek. A feleletek megítélésében a jó tanító tapintattal bir. A félénk tanítványt bátorítja, a gyenge gondolkodását segíti, a vigyázatlan atyailag inti, a daczosat megszelidíti, a hiányos feleleteket kiegészíti, a jókat mérsékelten megdicséri, a neveléseseket a nevetés kitörésének elnyomása által kijavíttatja; a helyteleneket, s hamisakat nem felpattanással, kinevetéssel, nem csúf nevek osztogatásával, nem haragra való fellobbanással fogadja, sőt inkább ujjabb célszerűbb kérdések által tanítványait odavezeti, hogy ezek maguk belássák a felelet helytelenségét s ekként a helyes, kielégítő feleletek adását megtanulják. Célját úgy közelíti meg azonban a tanító mindenben, ha oktatását szemléltetővé teszi. Főhasználja itt a legszebb példákat, elbeszéléseket, meséket s szó-magyarazatokat. Szóval úgy rendezi oktatását, hogy a gyermekek ezt könnyen felfoghassák, általa gyakoroltassanak s képeztessenek és pedig ne csak egyesek, hanem ha lehet mindannyian vagy legalább is a többség. Lelkiismeretesen követi az oktatást ezt az elvét: „A tanító egy tárgy-

gyal több czélt kössön össze.“ Az olvasásnál a gyermekeket nemcsak a tartalommal, nemcsak az olvasmányok tárgyával ismerteti meg, hanem egyuttal szívöket is képezi, akarataukat a jóra fogékonyra teszi, szívökbe a gonoszra, rosszra utálatát becsepegtetni törekszik. Ez alkalommal képezi leginkább a nemesebb érzelmeket. A vallásos, erkölcsi s rokon érzelme után a legfőbb gondot a honfiúi érzelme fölébresztésére, lelkesítésére, s bölcs vezérlétre fordítja. A magyar haza s dicső fiaira vonatkozó olvasmányok tárgyalásánál figyelmezteti tanítványait, hogy az édes haza becsületét s jólétét minden honpolgárnak előmozdítani szent kötelessége, hogy hazánk törvényes és koronás királya iránt minden honpolgár, a keresztyén, természet, s honi törvények szoros parancsainál fogva alattvalói hódolattal, jobbágyi hűséggel, fiúi tisztelettel s szeretettel tartozik viseltetni. A miért a honfiúi érzelmeiben gazdag tanító éppen ily alkalmakkal ismerteti meg gyermekeivel a hazai szükségleteket, a midőn áldozatkészségre neveli őket, hogy ezek bármely terhet se sajnáljanak, sőt ha kell életöket s vagyonukat is áldozák fel a királyért s az édes hazáért. Példákat hoz fel nekik a történelemből, Szt. István, Szt. László, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Zrínyi Miklós, Szondy, Dobó, Szapáry stb. hős s dicső honfi életrajzaival utánzásra méltó tetteivel ismertetvén meg őket. Ekként ismerteti meg továbbá tanítványaival hazánk történetét. Rajta van, hogy ezek nemzeti jellemöket, nyelvöket, szent koronánkat, a haza czímét, a magyar népdalokat, zenét, ruhát, emlékeket, multságokat s szokásokat tisztelve szeressék. Mindezt oktatásába ügyesen beszöni érti. Az olvasmányokkal egybekapcsolja a szükséges honismét, a természetrajzot, természettant s a nyelvtani s helyesírási szabályokat is alkalmazásba hozza.

Ha irat tanítványaival, az életben oly szükséges levelezést tartja szem előtt. Irat velök leveleket, irat fogalmazási mintapéldákat, alapmondásokat. Gondot fordít a főladványok hibáinak felkeresésére, piros tintával való megjelölésére s javítására. A számtannál több s különféle hasznos ismeretet közöl, a melyek által tanítványait a nyilvános életre előkészíti.

Az iskolai s egyházi énekekre kitünő figyelmet fordít, az ifjúsággal próbákat tart, a bezsuszott hamis hangokat megjavítja, az ideetlen kiáltást elnyomja s így az egyházi éneknek az őt megillető tisztelettel buzgó művelője. A szépirásban tanítványai kitűnnek, sőt a rajz elemeit is fölfogva a legszükségesebbeket értik.

De lássuk a lelkiismeretes néptanítót magán éle-

*) Közgyűlésünk elnöki megnyitójából.

tében, családja s egyéb működési körében is. Ő nemcsak tanítványainak családfője, hanem övéinek, gyermekeinek családapja is. Családjában a házi béke tartása, a gyermeknevelés nagy mesterségének gyakorlása által polgártársainak élő példánya. A családi boldogság főtényezője nála a szeretet, a mely mindent eltűr s elszenved. Ha szenvedések s nyomor sujtják, eltűri, s mindent úgy rendez, hogy az élet nehéz terheit békétűrő lelkével leküzdje. Gyermekeit gondosan ápolja, állásához illőleg neveli. Tudja jól, hogy a tanítók gyermekei több veszélynek vannak kitéve, mint bárki más gyermeke, és sok igaz van és megfontolásra méltó ama kemény szavakban, melyeket egy tudós mondott: „A tanítóknak mindig legrosszabb gyermekei vannak.” Ennek tudatában, ha mindjárt naponként négy-hat órán keresztül egy 60, egész 100—120 gyermekből álló csoportot tartozik is oktatni, inteni, fenyíteni és javítani, habár a szegény tanfőú a sok munka s fáradozás után ki is van merülve, szellemileg kizsákmányolva, mégis saját édes gyermekeire is sok gondot fordít. Nem hasonlít ő azon kertészhez, ki saját kertjét elhanyagolja, míg az idegen földet egész erőfeszítéssel miveli.

A mértékletesség szeméfenye, evés-ivásra nem pazarolja vagyonát, a betegség, inség s a bekövetkező látogatás napjára gondol minden egyes krajczár kiadásakor. A divatot nem majmolja, nem ölt magára új öltönyt, míg azt ki nem fizette, hitelre nem vásárol. Szóval családja körében mindenben oly állást vív ki magának, hogy a község lakói közül senki sem veheti szemére: „Orvos gyógyítsd meg magadat.”

Egyéb működési körében pedig a tanítóképezdében is melegen ajánlott életszabályokhoz alkalmazza magát. Várakozásait mérsékli, nehogy azok el nem érése esetében levett kedélyüvé válják. Nem nagy igényeket köt az élethez; hiszen ez nem az élvek keresése végett adatott, hanem, hogy dolgozzunk. A szüléssel egyetértőleg hat a gyermekek képzésére, s szívélyes bánásmódja által őket a tanügynek megnyerni törekszik. Tanítótársait becsülve szereti, ellenőkből nem irigykedik, ismereteit nem egyed-árúság gyanánt tekinti, s nem képzeli magát valamennyi fölött tudósnak, legtapasztaltabbnak; hanem szívélyesen közli ezeket velök, hogy általuk a tanügynek használjon. A mint előljárói különös kegyét feltűnő módon nem vadászsa, úgy igen óvatos a nép salakjával összekeveredni. Minden oly társaságot kerül, a melyből mint kisebb ember kerülhetne ki, a példabeszédhez alkalmazván magát: „Válaszd társaidat meg; mert a ki nem ismerős, társa mutatja minő.” Nem keveredik mások ügyeibe, pöreibe s egyéb bajaiba; senkinek jó hírnevét aláásni, s konok fondorlattal eltemetni, állásával nem egyező módon, nem igyekszik.

Az eddig feltűntetett szép tulajdonoknak meg kell lenniök minden képzett tanítóban. Meg van a jó tanítóban az emberismeret; a kedvezőtlen kedélyhangulat fölötti hatalom, nyíltszívűség, az élénk és soha meg nem szűnő tevékenység ösztöne, a gyermekvilág örömei iránti élénk részvét, a szóbeli kifejezés tisztasága, világossága; erős vallásos hit, mely minden szenvedésben vigasztal; az önképzésnek mindig élénk ösztöne, a tudomány, művészet és természet szeretete; azon meggyőződés, hogy az iskola az emberiség emelkedésének lényeges feltétele; erkölcsi erő; személyes méltóság, mely az aljast és alacsonyit nemes büszkeséggel elutasítja magától és tekintélyt, becsületet, bizalmat szerez magának. Mindezek egy népnevelő szép tulajdonait képezik. Nagy Károly azt mondta, hogy „A tanítók, a kik a népet oktatják, épen oly fontos állást foglalnak el az államban, talán még fontosabbat, mint a tábor-

nokok s hadvezérek harczoaikkal, a kik a népet külellenekől megóvják s megmentik, s mint a bírák s előljárók, kik azt a törvények szentültartása mellett a kölcsönös bánalmak ellenében védik.” Lelkesüljön föl tehát minden buzgó néptanító s az elötűntetett szép tulajdonokat elsa-játítva törekedjék munkálni azt, a mi a haza javára, a nemzet boldogságára s minden honpolgár örömére szolgálhat.

Nagy Kálmán.

Az értelem művelése.

(Vége.)

Egy gyermek játékszerével az ablaküveget többször kocogtatta, a figyelmeztetések daczára is. Egyszer dajkája behozott egy darab üveget. reáütött s az azonnal darabokra törött. A gyermek nézte az üvegcspeket, s szeméből látszott, hogy megértette: az üveg törékeny. Ebből azután arra is rájött, hogy az ablaktábla is üvegből levén, szintén törékeny, valamint egyéb üvegtárgy is, mint pohár, kanesó, tányér stb. Azontul óvatossában bánt velök, az ablakhoz pedig többé hozzá nem nyúlt.

Ismét egy másik fiúcska éretlen gyümölcsöt evett, s beteg lett tőle: Midőn erre figyelmeztették, azt mondta, hogy máskor is evett ő gyümölcsöt, s még sem lett beteg. Igen, de lássuk csak, emlékszel-e, hogy milyen színe és íze volt annak a gyümölcsnek? Hogyne, piros színű volt és édes. Hát a mai? Zöld s íze keserű, savanyú. No lásd, a multkori gyümölcsöd érett volt, azért nem lettél beteg tőle. Eszerint mit gondolsz, a gyümölcs, ha érett ártalmas-e? Nem. S honnan ismered meg, hogy érett, vagy nem? Hát az éretlen egészséges? Szabad-e tehát enni? De a mellett, hogy ártalmas, még kárt is tesz az, ki a gyümölcsöt éretlen korában leszedi. Miért? stb. Ilyformán lehet sok dologra reávezetni a gyermeket, csak nem kell kicsinyleni. A hol önmaga még nem elég képes, csak ott segítsük gondolatait rendezésében, okoskodásai munkájában. Így szerzi lassankint ismereteit, s a szerzeteket értékesíti is. Értelme épül. Fogalmai tisztulnak, világosodnak; eszmeköre bővül; gondolkozása rendezett, fegyelmezett lesz. Közvetlen tapasztalatai nyomán a hasonlítás, képzelés segélyével, támogatás mellett elvontabb dolgoknak is tudatára jő. Minthogy pedig a gondolatokat, ha vannak és megfelelő szavakban kifejezésre kell juttatni, hogy nyilvánosságra jöjjenek, s értékesíthetők legyenek, minden alkalommal követeljük meg a gyermektől, hogy gondolatait tisztán, értelmesen, szabatosan fejezze ki. Ezáltal utalva lesz gondolatainak gyors rendezésében, a szavak megfelelő, helyes megválasztásában, s azoknak ildomos, tetszetős kifejezésében, előadásában való gyakorlására. Különösen az iskolai tanítás alkalmával fontos e követelmény, minthogy éppen a beszéd által bizonyíthatja be a tanuló, hogy valóban gondolkozott és miként, miket gondolt.

Ugyanis rendkívül lényeges dolog, gyermeknél úgy mint felnőttnél (utóbbinál még inkább), hogy gondolatait oly módon juttassa kifejezésre, hogy azt megértsék, még pedig úgy értsék meg azok, a kikkel közli, a miként ő, a beszélő, értette.

Csak azáltal értékesítheti bárki is szellemi vagyonát, ha érzéseit, gondolatait a szükséges szavakba, mondatokba, tudja önteni. Sokszor látni sajnosan nevetséges példáját annak, mint erőlködik valaki, a mit érez, a mit gondol, kierőszakolni magából, s utóljára is, trivialisán szólva, elnyeli, s a hallgatót várakozásban, kételkedésben hagyja, vagy épen csalódásba ejti. Nincs szókészlete. Nincs készsége arra, hogy hirtelen megtalálja a megfelelő szót,

lenként is meg kelle látogatnia s a déli órákban szállásán egyenként megjelenő, többnyire szegényebb sorsú betegeit rendre gyógykezelve alig képes ebédjét elkölteni s így nem maradt más mód, mint az, hogy cikkeit a hajnali órákban írja meg, melyek közül írott hagyatékai közt nem egy érdekes tárgyú cikk maradt hátra további közlés végett.

Ily sokoldalú munka között egy gyengébb szervezetű ember rég összeroskadt volna, míg Bartókot izmos testalkata és különösen vas akaratereje újabb és újabb tette sarkalta. Igen, mert mélyen érezte és tudta azt, hogy tanügyünk átalakulásának kezdetén sokat kell tennünk a tanterem falain belül és azon kívül, hogy a multat a jövővel biztos alapon áthidalhassuk s így habár égett ő is a vágytól, hogy a magyar tanügy és társadalom a mívelt államokéhoz mért színvonalra emeltessék, de egyszersmind tiszteletben tartotta mindig a nemzet régebbi hagyományait is, melyeknek egészséges gyökérszállait nem kívánta a gyommal együtt kitépetni. Jel-szava volt: „ne tömjük az ifjú nemzedéket csupán ismeretek halmazával, hanem neveljünk egyszersmind jellemes embereket is!”

E néhány szó teljesen jellemzi Bartók észjárását, ki a tanügy terén kiválólag irtózott a tartalmatlan üres nyegleségtől. Szeme előtt mint nagyszabású példányképek lebegtek bécsi világhírű tanárai, kiknek arczképei díszítették dolgozó szobája falait, azoknak a férfiaknak művei alkották legnagyobb részben sok költséggel összeszerzett becses könyvtárát, melyet az unitáriusok kolozsvári főtanodája könyvtárának hagyományozott.

Mint társadalmi ember a maga részéről családalapításra nem gondolt, mintha érezte volna, hogy amúgy sem fog sokáig élni, azonban örömmel osztotta meg tűzhelyét nyugalomba vonult nagybátyjával, kinek végperceiben fájdalmasan fejezte ki ama végtelen sajnálatát, hogy a jó bácsit és nevelőapát tovább nem ápolhatja.

Ezelőtt másfél évvel már felmerültek volt szívbjának kórtünetei, melyek neki gyakran sok kínt és szenvedést okoztak; nagy szenvedései a mult tavasz elején már több ízben ágyba sujtották. Ilyenkor gyakran megtörtént, hogy ő, ki ágyához szegezve nyöszörgött, ha beteg jött hozzá, felvánszorgott onnan és dolgozó kabátját felvéve s palézájára támaszkodva nagyobbik szobájába ment, hogy ambuláns betegeit reszkető kézzel ápolja. Ez több volt mint akaraterő, ez már valóságos önmegtartózkodás volt, minek mi, kik őt ilyenkor meglátogattuk, nem egyszer voltunk szemtanúi.

Az ilyen lelkiismeretes orvosok valóban a legkritikákból közé tartoznak, kik még akkor is szigorú kötelességüknek tartják betegeik szenvedéseit enyhíteni, midőn magok sokkal élesebb fájdalomban szenvednek. Dr. Bartók István azon orvosi esküjéhez, hogy életét a szenvedő emberiség szolgálatára szenteli, utolsó lehelleteig hű maradt és élénk kék szeméit azon zászoló árnyékában hunyta le, mely mellett a hivatottak a tudomány békés fegyverével az emberek legdrágább kincseért az egészség visszaszerzéseért küzdenek.

Folyó év augusztus 25-én bekövetkezett, mit e sorok írójának azelőtt pár héttel e szavakkal jóslott meg: „meglásd, mondá, hogy nem sokára, midőn meglátogatsz, halva fogsz találni.”

Fájdalom, szóról szóra így történt. Halála előtt pár percczel nagybátyja előtt kijelentette utolsó kívánásait, melyekben meghagyta, hogy katonai főorvosi ruhájába öltöztetve temesse el, temetése legyen a legegyszerűbb. Végkívánásának ez utóbbi része annyiban nem teljesült, a mennyiben temetését a közrészvét a kedvezőtlen idő

daczára is impozánssá változtatta. Kolozsvár értelmiségének nagy képviselője mellett a katonai zenekar gyászindulói emelték a gyászos közhangulat ünnepélyességét. Koporsója után közvetlen a Mária Valéria leányröház kis növendékei mentek őszinte szívvel siratva jó orvosukat, kik után a rokonok mellett ama tanintézetek tanárai zárták be a hosszú gyászmenetet, kikkel a megboldogult tanárként működött. Sírja mellett dr. Forenczi Zoltán polgári iskolai igazgató tartott megható gyászbeszédet.

Elköltözött, felejthetetlen barátunk jele teljesen megfelelt családi nemes címere ama jelmondatának: „Per aspera ad ardua.”

Élete nem volt hasonló a rohanó folyamhoz, mely partot szaggat; világító szövétnek volt, melynek lobogó lángja oly hamar kialudott!

Dr. Bartók István halálával Kolozsvár művelt társadalmá elveszítette orvosainak egyik leghumánusabban működő tagját, a tanügy egyik leglelkiismeretesebb, széles ismeretű tanfőfiát s mi sokan bizonyonyal legönzéstelenebb és soha többé ki nem pótolható barátunkat!

Emlékére tegyük le a hála, elismerés és baráti kegyelet hármass koszorúját! Legyen emléke áldott!

Sárdi István.

PAEDAGOGIAI ESETEK.

6. Kleptománia.*) Tanítványaim fiókjait vizsgálom. Feltűnik egyik rendtelensége. Mi is okozza a rendtelenséget? A könyvek, naplók, vonalzó, iron, tolltartó, s egyéb tanszerek mellett, egy kis darab piros bőrt, egy rossz ár-nyelet, egy színes posztódarabot, egy rozsdás, nyomtatott L alakú ablaksarkat és innen-onnan összeszedett papiros darabokat találok. Mit keresnek e hitvány tárgyak itt? Ezek miatt rendezetlen a fiók. Összeszedem, kihányom; hiszen ezeknek növendékem semmi hasznát nem veszi, csak növelik amúgy is szűkös helyén a rendtelenséget. Nem, ezt még sem teszem; ott hagyom. Ha kiszedem gyanús lehet valamelyik társára, hogy fiókjában kutatott; vagy, mert hátha jogos tulajdona, jogéretén ejthetek csorbát. Minden ott maradt, hadd lássam, nem jön-e önkényt arra, hogy e tárgyak nem fiókjába valók. Várok napokig, de azokat csak ott találok. Gondolkozom: miért is gyűjti növendékem e limlomokat fiókjába? Vajjon nem a takarékoság egyik nyilvánulása ez? Vajjon nem a rend- és tisztaságszeretet jele ez? Talán mint itt-ott hányódó tárgyakat felvette, hogy alkalom adtán a szemétre juttassa. Ismét várok, de a kérdéses tárgyakat csak a fiókban lelem, még több hitványsággal szaporítva azok számát. A rendszeretet jele hát nem lehet. És most megkérdezem a fiút, miért gyűjti fiókjába a haszontalan tárgyakat. Hasznát veszem majd azoknak, felel a kérdezett. Ugyan mit csinálsz az ablaksarokkal? Majd, ha valahol elromlik, akkor odaadom, hogy tegyék fel. Hát a bőrdarab minnek kell? Könyvjegyzőt csinállok belőle. Hát az ár-nyéllal mit csinálsz? Arra is lesz majd szükség. E tárgyakat hol kaptad? Elmondja, hol lelte s beszédjét azzal végzi: „Ezek már senkinek sem kellene, de én majd hasznát veszem. Én olvastam, hogy még egy gombot is vegyünk fel, ha találunk.” Tanítványom jól beszél, hiszen ő maga a takarékoság. Mily jó, hogy nem vettem ki fiókjából mindjárt e tárgyakat, vizsgálódásom után e hitványságok egy szép tapasztalatra vezettek: a fiú igen takarékos. A fiú eme jó tulajdonságát tovább vizsgálom. Nézem őt más szempontból. Ruháját, könyveit nem kíméli, olykor bepiszkolja a falat, ironját a padon hegyzi, mosdó szap-

*) Benlakással egybekötött intézeti életből merítve.

és tiszta magyarságu mondatokkal. A tanítás kezdő fokán és gyengébb tehetségű vagy idegen ajkú tanulóknál az emlékezet után való elmondást heteken sőt hónapokon keresztül úgy könnyíthetjük meg, ha mondatelemező kérdéseket teszünk fel, melyekre a tanulók mondatokkal fog-

nak felelni; ha így egy nagyobb részt begyakoroltunk, akkor egyik-másik tanuló összefüggésben kell, hogy elmondja a tartalmat.

(Vége következik.)

Dortsák Gyula.

T Á R C Z A.

Dr. Bartók István életrajza.

A kolozsmegyei tanítótestületet folyó év augusztus 25-én érzékeny veszteség érte, midőn egyik legbuzgóbb és legtevékenyebb tagját, Szentiványi dr. Bartók Istvánt férfi korának delén, 44 éves korában, a halál kiragadta körünk-ből. Mi sokan, kiket a barátság szorosabb köteléke fűzött a megboldogulthoz, napokig alig tudtunk kibékülni avval a gondolattal, hogy egy ily életerős férfiú oly váratlanul, mintegy villám-csapástól érintve, koporsóba hulljon. Megdöbbenéssel vettük a hirtelenül jött gyászhirot, hiszen ötet mindenki erősnek, vidámnak és élénknek ismerte, ki emberi számítás szerint hosszú életü lehetett volna. Igen, mi számítottunk arra s most a „memento mori“ kemény szózatát hallva, önmegadással kell éreznünk, hogy a halál végzetszerűsége előtt teljesen feyvertelenül állunk.

Midőn a nagy veszteség feletti fájdalomunk élesebb sajnását már kiállottuk, lehetetlen néhány sorban meg nem emlékeznünk arról a férfuról, ki tanítótestületünk érdekében fáradságot nem ismerő tevékenységet fejtve ki, szóval és tollal a tanteremben és gyűléseinken folyvást a humanismus azon zászlója mellett küzdött, melyen világosság és emberszeretet jelszavak ragyognak.

Szentiványi dr. Bartók István 1845-ben július 4-én székely nemes szülőktől Székelyudvarhelyt született, hol akkor atyja köztisztelatu orvos volt, ki 1846-ban királyi kamarális orvossá neveztetvén ki családjával Tordára költözött, hol mint nagy miveltségű és közszeretben részesült orvos korán bekövetkezett haláláig 1858-ig működött. Neve még ma is a leghalásabb kegyelettel van megörizve a tordaiak emlékében. A gondos jó atyát mivelte lolkületü neje is pár év múlva a sirba követvén, a négy tagból álló család teljesen árvaságra jutott, midőn is nagy szerencse volt, hogy a két nőtestvér már előbb szép társadalmi állásu férfiak hitveseivé lettek, míg a két fiu további neveltetéséről a közeli rokonoknak kelle gondoskodniok. Ezek közül Istvánt, mint idősebbet nagybátyja dr. Bartók Zsigmond ó-radnai m. kir. bányamű-orvos fogadta magához, hogy neveltetését folytassa, míg az ifjabbikat Ödönt a jó vő. illetőleg sgor La Borda Kálmán jelenleg Marosujvárt működő m. kir. sójövédéki főnök vette atyailag karjai kövé. Ezen idő óta mind a két fiu az unitáriusok kolozsvári főtanodájában folytatta gymnáziumi tanulmányait, melyeket István 1864-ben bevégezvén, nagybátyja költségén Bécsbe ment az orvosi szak tanulmányozására. Bartók ifju lelkesedéssel szentelte életét e szép, de nehéz életpályára s komoly tanulmányai között az a tudat buzdította, hogy családjában ő lesz mint orvos a negyedik.

Öt évi szorgalmas tanulás után az orvosi szigorlatot a legszebb eredménnyel letévén, még egy évig mint fiatal orvosgyakornok a bécsi közkórházakban az akkori legjelesebb orvosok mellett gyakorlatilag tanulmányozta az orvosi tudomány különböző szakjait, melynek bevégezése után itthon Szilágy megye somlyói kerületében foglalt orvosi állást. Miután azonban tevékenységének szélesebb tért ohajtott nyerni, 1872-ben Kolozsvárra telepe-

dett, hol az azon időben felállított városi polgári iskolánál a természettan és természetrajz tanárává választatván meg, a boldog emlékü Váradi Károly igazgatása alatt virágzó állapotba jutott iskolának egyik legjelesebb tanára volt halála órájáig.

Azon idő óta folytatott munkás élete előttünk kolozsváriak előtt már nyitott könyv. Orvosi, de különösen tanári működése eleinte még kis körben mozog, mint a tó körhulláma, de aztán lassan-lassan évről-évre mindig nagyobb gyűrűt formál. A hetvenes évek elején új lendületbe indult hazai tanügy terén friss erővel működő kolozsvári tanferfiak jelesebbjei Bartókot is, mint széles ismerettel bíró egyént csakhamar munkakörükbe vonták, ki erős és tiszta jelleme, valamint a tanügy terén kifejtett buzgalma által egyik legmegbízhatóbb katonájává lett ama lelkes falanxnak, mely két évtized óta mint szerves egész az államkormány és Kolozsvár sz. kir. város anyagi és erkölcsi támogatása mellett a különböző irányú tanintézetek és humanus intézmények egészen új sorozatát teremtette meg. Bartók lelkesedése a tanügy iránt fokozódó arányban növekedett.

A teljes átalakulásba jutott közoktatási rendszer reformeszméinek forrongása közben, midőn lépten-nyomon új tanerőkre volt szükség, szabadidejét készséggel osztja meg, hogy polgári iskolai teendői mellett más tanintézeteknél is kiegészítő szerepet vállalhasson. Első sorban a kolozsvári unitárius főgymnasium igazgatóságának hajlik meg azon felszólítása előtt, hogy azon főgymnasium ifjúságának teygen szolgálatot, melynek kebelén középtanodai tanulmányait végezte volt. Mint rendkívüli tanár élete fogytáig a legnagyobb buzgalommal és több évig díj nélkül tevő tanári kötelességeit ennél az alma maternél s az által elődeitől örökölt háláját és forró kegyeletét mutatta fel a mult évszáz elején Steinville osztrák zsoldosai által mindenétől megfosztott és vérig üldözött hitsorsosainak áldozatai folytán a semmiből újra megalapított és most már virágzó főgymnasium iránt. Majd az új korszaknak megfelelő alapon kiképezendő polgári elem fejlesztésének tudatától áthatva többekkel vállaltva dolgozik a kolozsvári alsóbb fokú ipariskolák megalapításán s a városi iparos tanulóknak, a jövőnd értelmis iparosainak oktatására esteli idejét szenteli, azon időt, melyet más emberek a napi munka fáradaimai után szórakozásra fordítanak. Munkaerejét megacézolva később tud időt szakítani arra is, hogy a kereskedelmi akadémia növendékeinek is hetenként egy pár órát adjon, sőt, egy jelesebb privát nőnövelde tulajdonosának kérését sem kívánván visszautasítani, még mindig talál időt arra, hogy a jövőnd társadalom ifjú hölgyeit a természettan igazságaira oktathassa. Ennyi tanári teendő mellett éjszakai nyugalmát rövidíti meg, hogy az irodalmi téren is működhessék; érdekesekek és tanulságosak orvosi és egészségügyi cikkei, melyeket az utóbbi tíz év alatt tanítótestületünk szaklapjába a „Család és Iskolá.“ba írt; elévülhetlen bizonyítékai annak, hogy tanügyi szaklapunknak utolsó perczéig szorgalmas és termékeny munkatársa volt, pedig ennyi munka közben betegeit is naponta sőt éjje-

nulók szókincsét gyarapítjuk, őket a képzetek szóalakok által való nyilváníásában gyakoroljuk, szellemi szükségleteik kielégítésében szabatos szófűzéshez és kifejezésben való korrektséghez szoktatjuk; másrészt, ha a tárgyalat, mindig irodalmi becsű, tiszta nyelvezettel és jó magyarsággal írt olvasmányok alapján megtanítatjuk a nyelv sajátosságait, törvényeit, szabályait, szóval a nyelvtant jól megértetjük s a nyelvtani szabályok és általában a tanultak begyakorlására írásbeli dolgozatokat készítettünk. Az olvasmány tárgyalás tehát összefügg a nyelvtanítással, ezt megelőzi, ennek alapot teremt.

Innen van az, hogy ujabban a nyelvtant összefüggő olvasmány alapján tanítják s nem úgy, mint évekkel előbb, a mikor egyszerűen egymásután megtanulták a tanulók a nyelvtani szabályokat, lelkiismeretesen bizonyítván mindeniket néhány összefüggéstelen példával.

Nem szenved kétséget, hogy a nyelvnek összefüggő olvasmány alapján való tárgyalása, s a nyelvtani szabályoknak a tárgyalt olvasmányból elvonása idegen, a tanulók által nem beszélt, sőt nem is értett nyelven kezdetben nem könnyű dolog. Mindazáltal a nyelvi szabátosságnak, a jól megértésnek és önmunkálkodásnak oly nagy mérvét eszközözi, hogy méltán használják e tanításmódot még idegen nyelvek tanításánál is. Mennyivel inkább kell tehát ezt követni oly nyelv tanításánál, melyet a növendékek nemcsak jól értenek, de egyszersmind folyékonyan beszélnek is. Azért a magam részéről teljesen helyeslem és nagy előszeretettel követem a magyar nyelv tanításában az összefüggő olvasmány alapján való nyelvtanítást.

E módszer kettős alapon nyugszik. Olvasmány-tárgyalással kezdődik s a nyelvtani szabályoknak a tárgyalt olvasmányok alapján való elvonatásával egészül ki. Ez alkalommal az olvasmány-tárgyalásról fogok értekezni.

A szorosabb értelemben vett olvasmány-tárgyalást megelőzi az olvasmány tárgyalásának előkészítése. Ez két dologból álljon és pedig a helyes és értelmes olvasás szabályainak megállapításából és a helyes és értelmes olvasás gyakorlásából.

Az olvasás gyakorlásánál ne tévesszük szem elől, hogy az érzelmes olvasásmód kerülendő s a hangsúlyozott olvasás gyakorlandó be. A hangsúlyos olvasás gyakorlása által a tanulóknak a helyes szórend iránti érzeke is fejlesztetik, másrészt a szabatos előadáshoz való szoktatás is csak így történhetik. Hogy a helyes és értelmes olvasás szabályait elvonathassuk, egyes kisebb mondatokat előolvasunk helyes hangsúlyozással. Minden szónak a tanulók által való értelmes és tiszta kiejtésére gondot fordítunk. Az előolvasott mondatokat többek által utánolvasztatjuk addig, míg a mi hanghordozásunkat a tanulók lehetőleg utánozni képesek. Most példák közlése által megvilágítjuk a különbséget, mi a mondatok értelmében beáll a hangsúly helyes vagy helytelen alkalmazása által. P. o., ha azt akarjuk tudtúl adni, hogy Péter van a kertben, akkor a Péter szót fogjuk erősebben hangoztatni: Péter van a kertben; ha meg azt kérdeznők, hol van Péter? akkor a kertben szót hangsúlyozzuk: Péter a kertben van. És ez esetben bármennyire is hangsúlyoznók a Péter szót, ha a határozót nem ejtenők ki erősebben, akkor a mondat értelme nem volna az, a mit kijelenteni akartunk. Ily felvilágosítások után a tanulók belátják, hogy csak a helyesen hangsúlyozott olvasás lehet egyszersmind értelmes és kifogástalan. Ezután következék az olvasási szabályok elvonatása a begyakorlás alapján. A magam részéről következő szabályokat szoktam megállapítani a tanulókkal a nyelvi

tanítás kezdő fokán. (Egyszerűek ezek, hiszen kezdő tanulókról van szó.)

1. Minden szót külön kell kiejteni, hogy a szavak a kiejtés alkalmával össze ne folyjanak s hogy a tanuló hallás által is megszokják annak képzetéhez, hogy egy szó meddig terjed. Ennek aztán a helyesírásnál is hasznát veszi, a mennyiben ha így megszokja, nem fog össze nem tartozó dolgokat egybeírni; míg ellenben legtöbbször megtörténik ennek ellenkezője s főleg azért, mert a gyermek, a mit egyszerre mond ki, ha nem figyelmeztetjük egybe is szokta azt írni.

2. A szavakat külön-külön, de egyet-egyet egyszerre kell kimondani vagyis nem syllabizálás képen. Ezt úgy érhetik el a tanulók, ha a szót először át-gondolják s erre egyszeribe kimondják. Ez által folyékonyabb lesz az olvasás, nem lesz akadozó, találgató, amolyan syllabizálás-féle. És bár kezdetben nagyon tagolt lesz is az olvasás, de inkább tagoltan és jól, mint akadozva olvassanak. A gyakorlás által a tagoltság úgy is elmarad s e helyett az értelmes, tiszta kiejtésű és helyes hanghordozású olvasás fog lépni.

3. Helyesen kell hangsúlyozni s a hangsúly mindig a szó első szótagjára essék.

4. Figyelni kell a mondatok jelentés szerinti kiejtésére.

5. A mondatokat a pontozási jeleknek megfelelő hanghordozással kell kiejteni. Vagyis azt a szót, vagy azokat a szavakat, a melyeket különösen ki akarunk emelni, erősebb hangon ejtjük ki; az értesítő és föltételes mondatokat elbeszélő hangon, a kérdő mondatot kérdő hangon, a felkiáltó és óhajtó mondatokat felkiáltással ejtjük ki; végre: a pont és pontosvessző előtt leszállunk a hanggal s az olvasást kövessé megszakítjuk, a vessző előtt felszállunk a hanggal, a kettőspont előtt pedig úgy hangoztatunk, hogy érezhető legyen, hogy valami még mondatni fog. Ezután lehet a gyakrabban előforduló pontozási jeleket megismertetni. Figyelmeztetjük a tanulókat arra is, hogy mindig pontig olvassanak. Ennyiből állhat az olvasás begyakorlása.

Most az olvasmány-tárgyalásához fogunk. Itt mindenek előtt szem előtt tartandó, hogy a kijelölt olvasmányok a tanterv követelményeinek megfelelők legyenek, hogy így a helyes egymásután s a tanulók értelmi és érzelmi világához való alkalmazkodás kivihető legyen. Az olvasmányok megválasztásánál arra is ügyeljünk, hogy a kijelölt darabok közt mindig akadjon egy-kettő, mely a nyelvtani tanítás alapjául is szolgálhat.

Kezdetben jó ideig minden egyes mondatot magunk olvassunk elő, hogy így a helyes hangsúlyozást utánozhassák a tanulók, az idegen ajkú növendékek pedig a magyar szavak szabatos kiejtésére általában a helyes hanghordozásra az élő szó hatásával is rászoktattassanak. Ha a tanulók nagyobb része helyesen ejtette ki az egyes mondatok minden szavát s magát a mondatot is szabatos hanghordozással olvasta el, akkor az olvasmánynak már egy nagyobb terjedelmű részét olvassuk elő, majd a tanulók által eleitől elolvasztatjuk. Ekkor ismét kiváló gondot fordítunk a helyes hangsúlyozásra, a minek szabályait fel-felelevenítjük, s ha szükséges, a hangsúlyos mondatrészeket meg is nevezzük. Czélszerű ez utóbbiak megismerésére a tanulókat mennél többször gyakorolnunk, hogy e tekintetben való nyelvérzékük a hangsúlyos mondatrészek külön megjelölése nélkül is a folytonos gyakorlás által kellőleg fejlesztessek. A helyes hangsúlyozással és tiszta s érthető kifejezéssel elolvasott részt emlék ez et után néhány tanulóval elmondatjuk, gondolat kijavítva a helytelen szófűzésű beszédet helyes szerkezetű

hogy a szavakat értelmes mondatokká össze tudja fűzni, vagy előadási modora olyan félszeg, hogy az igényelt hatást teljesen tönkreteszti.

Ez az eset azonban nem fog előállni az olyan gyermeknél, a kit eleitől fogza kellőképpen gyakoroltak az értelem kellő működésében, szabatos beszédben, s szerény, sima rokonszenves előadási modorban. Egyébiránt vannak emberek, kik semmit is nagyon szépen tudnak elmondani; kiket a közpéldaszó „nagy pipájú, de kevés dohányú“ embereknek nevez, kiknek mézüként csuorg ajkukról a szóvirágokkal, frázisokkal, idézetekkel saturált beszéd, de melynek vajmi kevés magva van. Ezek felületes, vagy épen hiányos tudásukat betanult mondásokkal, értelmetlen beszédsallangokkal a laikus előtt ügyesen leplezik. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy én ilyeneket nem szeretnék nevelni; de viszont olyanokat sem, a kik jól gondolkoznak ugyan, de rosszul írnak és beszélnek.

Ha minden alkalmas dolgot a gyermekkel észrevétlenül, behatóan, részletesen, s nem úgy futtában, felületesen, megszemléltetünk, a képzetek élénken és tartósan fognak benyomulni a lélekbe, tiszta fogalmak válnak belőlük, minthogy a fogalom csak a lélekben létező kép, s a való életben nincs neki megfelelő tárgy, melyekből hasonlítás, képzelés, ítélet és következtetés útján, mint fennebb már említettett, a növendék mindinkább magasabb, érzékfölötti, elvont dolgok fogalmára könnyen reávezethető lesz; s ha majdan így az értelem eszmék birtokába jut: fölépül a lélek ismerő tehetségének legmagasabb foka, az ész. Hogy tehát az ész kifejlesztessék s működésére, anyaga legyen, az értelem fejlettségi állapotától feltételeztetik. Az értelem kialakulására pedig csak szemléletek alapján habatunk, s így közvetve az ész is, a lélek eszméket alkotó fenséges tehetsége, mely az embert a tiszta szellemi világ fölfogására képessé teszi, az érzéki dolgok észrevétele, megismerése által képezhető csak.

Egy gyermek egy alkalommal előttem kis kutyájával játszadozott. Láttam, mennyire szereti ügyes állatkáját, s mint örült annak apró bohóskodásain. Ejnye, szólítám meg a gyermeket barátságosan, de ügyes szép kutyája van Gyuricza! „Igazán szép? kérdé, derült arcját, mosolygó szeméit kérdőleg fordítva reám. Mert nekem csakugyan szép, mivel az enyém; a „csakugyan“-t erős hangsúlylyal ejtve ki, de, hogy a bácsinak az-e, azt már nem tudom.“ Nekem nagyon tetszett a gyermek naív, de egyszersmind korát nagyon meghaladó, bölcs felelete. Egy kis lecke, egy szép, egy darabka philosophia az életből. Egy eclatans példája, kicsiben, az önző elfogultságnak, egy „korán érett“ gyermektől, de a mi minden emberben megvan nagyobb mértékben természetesen, mit a közpéldabeszéd e találó mondattal jellemez: minden cigány a maga lovát dicséri. E gyermek már, kit példa gyanánt felemlíték, elvont gondolatokkal is foglalkozott, mondhatnám, már eszméi voltak.

Jónak látom e helyen megemlíteni, hogy a tett, s kiváltképen a lélek erői, tehetségei, azok működései nem bírnak egymástól szorosan elzárolt, független hatáskörrel, sőt egymással folytonos viszonyosságban vannak, egymást kiegyenlítik, egymásra segítőleg, vagy bénítólag hatnak; egymást keresztezik, s mégis összevágznak, úgy, hogy ha pl. egyik tehetségre fejlesztőleg, vagy elnyomólag hatunk, más rokontehetségre is, többé-kevésbé átszarmazik a hatás.

Már most, szerény nézetem szerint, ha a gyermek szellemi életének, illetőleg értelmi tehetségének fejlesztése a fennebb elmondott módon irányoztatik, vezetettik s a szerzett képesség tevékenységre ösztönöztetik, úgy,

midőn tankötelezettségi idejét eléri s iskolába lép, már meglehetősen fejlett érzékekkel, kész szemléletekkel, a képzeteknek és fogalmaknak egész csoportjával, az ítéletnek és következtetésnek kellő készségével bír saját, aránylag, elég tág, ismeretkörében. Az iskolában tanulandó tárgyaknak elemeit oda már magával készen viszi, a nélkül ugyan, hogy ő azt szakonkint osztályozni tudná; csupán a rövid életében gyakorlati úton és játszva tanulás által mintegy önkénytelenül sajátítva el. Mert hiszen vele bajos volna megértetni még, abban a korban, midőn az „élet álom“, mégpedig szép álom, rózsás fátyolon tekintve át, játékaik közepett, hogy az élet egy komoly próza, mely munkára hív később; hogy pedig munkálkodni tudjunk, arra testi-lelki erők kellene, ismeretek, tudások, melyeknek gyűjtését már a kora gyermek-években kell megkezdeni. Ez bajos dolog volna. Csupán annyit tehetünk, hogy érdeklődését kelthetjük fel az ismeretlen dolog iránt, melyeket megtanulni, tudni, hasznos és szép dolog. S ki azokkal bír, tisztelt, becsült lesz és általok megóvhatja magát az anyagi nélkülözésektől. Ugy vélem, hogy ezzel a becsvágy élesztésének, s a mellett a praktikus felfogásnak tennénk szolgálatot.

Az iskolába került gyermek ismereteinek rendezése, tisztázása, felvilágosítása, kibővítése, s gyakorlati alkalmazása: a tanító kötelességszerű, lelkiismeretbeli, nehéz, de szép feladata!

Ugy lesz vérvé, úgy hat értelmére képzőleg, egész lelkére nemesítőleg, s úgy fog aztán később önmagától is világos fogalmakra, tiszta, önálló belátásra jutni, okoskodni, gondolkozni, egyszóval önmagát képezni, nevelni!

Nagyon érdekes megfigyelni, a népiskola I-ső osztályába belépő újoncz tanítványokat arra nézve, hogy mily különbségek tapasztalhatók azoknál az előismeretek, értelmesség tekintetében. Ott tűnik ki, hogy kiki milyen gondozásban, nevelésben részesült. Külsején a rend és tisztaság iránti rokon-, vagy ellenszenv; mozgásán, állásán, beszédjén tisztességtudás, ildomosság, csin; vagy együgyűség, nyersesség, félszesség.

Értelmi tekintetben némelyek annyira korlátoltak, hogy a legközönségesebb dolgokról csak homályos, zavart fogalommal bírnak; szószegényen, értelmetlenül fejezik ki primitív ismeretről tanúskodó gondolatukat, s bármily csekélységről helyesen ítélni, vagy valamiből egy egyszerű következtetést vonni le képtelenek. Az ilyenek valóban lelki szegények, mert hijjával voltak minden szellemi művelésnek; annak oka pedig többnyire a mostoha életviszonyok, a környezet tudatlansága, vagy lekiismeretlensége, s csak legritkábban a tehetség hiánya. Milyen más egy kedvező körülmények között, művelt szakszerű felügyelet, vezetés mellett felnőtt gyermek! Külső kellemes benyomást keltő tulajdonain kívül lelki fejlettsége előhaladott állapotban van. Ismeretköre tág; gondolatai tiszták; kifejezései szabatosak; előadása szerény, de a mellett bátor. Ötlelei meglepők. Az ily gyermek már első megjelenésénél megnyeri tanítója vonzalmát; s bár a tanítónak nem szabad különbséget tenni tanítványai között; mégis, mégis emberi gyöngösgénél fogva inkább hajlik az ilyen, mint az előbb leírt tanítvány felé; szívesebben foglalkozik vele, s talán egykor-máskor többet is elnéz neki.

P. Csorja Károly.

Az olvasmány-tárgyalásról.

A nyelvtanítás mai módszerének nevezetes, talán egyik főelve, hogy nem csupán nyelvtant, de nyelvet kell tanítanunk. E követelménynek úgy fogunk megfelelni, ha egyrészt az olvasmánytárgyalás által a ta-

panját, ha kicsi, elhányja, holmiját itt-ott elhanyagolja, zsebkendőjét, szalmakalapját elveszti; ruházatán a fészelt nem varja meg; a fiókjába gyűjtött tárgyak nincsenek rendezve. Ezek nem lehetnek a takarékoság jelei!... A fiókba gyűjtött tárgyakat tovább vizsgáltam s kaptam elidegenített tollat, iront, papírt s rájöttem, hogy növendékemet nem a takarékoság erénye díszíti, hanem a kleptománia bűne ékteleníti. Ime a takarékoság és a kleptománia közös eredete.

7. Alkalmoszerű olvasmány. Az özvegy anya nevelőintézetbe adja egyetlen, kedves, de mégis rossz fiát idegen városba, hogyha nem tudta az elfeledhetlen, édes otthon megbecsülni, hadd szokják idegen-kenyeren és helyen arra, mit jelentenek az otthon előtt most használt jelző szók. A megszorodott anya, szokás szerint bizonyosan ijesztgette fiát a nevelő-intézetrel. Az anya visszautazandó, csókot kér a rossz, de a szülőnek mégis oly drága fiútól s az édes gyermek még unszolásra sem csókolja meg édes anyját. Képzhetjük az ily meglepetésre nem készült anya fájdalmát. Engem megindított a fiú makacs magatartása. Az anya elutazott, én a fiúnál maradván töprengtem, hogyan használjam föl e rideg jelenetet a reám bízott fiú erkölcsi épülésére? Épen tanév eleje. Tárgyalom iskolában a szülőföldet ez új tanítványomra czélogatva. Tárgyaltam e tételt mint soha, beleszóve Kisfaludy „Szülőföldem” című költeményét. Tanítványomtól nyertem melegséget tárgyamhoz; e melegségem sugarai, az imént kemény-szívű gyermek arcán lefutó könnyecsekben tükröződtek vissza; megcsókolnád-e most anyádat? kérdésekre oly szívet érintő volt az a halk... igen. Gondolám: bús özvegy remélj, fiad megjavul. *Vásárhelyi Gyula.*

8. „A rossz fiú kérélje meg a nagymamát.”
Géza úrfi nagy előszeretettel hajigálta a pulykafiókákat. Rendesen a fejüket czélozta, s valahányszor eltalálta, mindannyiszor hangos nevetésben tört ki, látván, hogy a szegény állatkák szédelegtek, mint a részeg ember. Egyszer azonban porúl járt. Nagymamája rajta kapta s derekasan elpálolta. A kismama ölbe vette 5—6 éves Gézukáját s bölcs tanácsok osztogatása közben vigasztalta. Kis idő vártatva papája is megjött a hivatalból, s látva a Gézuka vérmes szemét, alapos gyanúja támadt, hogy a kis vitéz ismét hibázott. Végére járván a dolognak, a nagymama eljárását, bár kissé szigorú volt, helyeselte. A kis mama ellenben más véleményen volt, mi miatt a házas felek között egy kis perpatvar támadt. A férj a sarkára állott s határozottan követelte, hogy a rossz fiú kérélje meg a nagymamát. Ugyan hova gondol vöm uram? Engem hiába kérélj meg Géza, mert hibáját, mit már elkövetett, jóvá nem teheti; s én sem vehetem le róla az ütlegeket. Aztán meg nem is hiszem, hogy kérélőse szinte lehetne. Ő még nem tudja megítélni a helyzetet, csak érzi, hogy fáj, a hol meglazsnakoltam. S most oda-nyujtsam kezemet, mely neki fájdalmat okozott, hogy megcsókolja? Ez természetellenes volna. *(Sz.KL.)*

L A P S Z E M L E.

Svájc tanügyi köreit legközelebből a tanfelügyelet kérdése foglalkoztatja. Arról van szó, milyen legyen az iskolai felügyelet, hogy a czélnak megfeleljen? Erre vonatkozólag közlünk egyet-mást a Schw. Lhztg. után. Tájékoztatásul álljon itt egy pár adat a bern-kántoni állapotokról.

Bern kántonban jelenleg van 2015 elemi isk. osztály több mint 100.000 tanítvánnyal, továbbá 250 középisk. osztály 6174. tanítvánnyal. Ezen osztályokat, melyekhez még több mint 250 magánisk. osztály járul.

felügyeli 11 elemi isk. tanfelügyelő s egy középisk. tanfelügyelő. A beosztás olyan aránytalan, hogy az egyik tankerületben több mint 370 isk. osztály van, míg a másikban csak 115. A 11 elemi isk. tanfelügyelő kap tekintet nélkül a munka több vagy kevesebb voltára 36.000 frankot. Ezen állapot ellen többször történt már felszólalás, de eredménytelenül. Törvény szerint az elemi isk. tanfelügyelőnek kötelessége felügyelni, hogy a szülők, tanítók, helyi hatóságok az isk. nevelés czéljának megfelelően teljesítsék kötelességeiket.

E czélból meg kell vizsgálnia minden osztályt évenként legalább egyszer, a helyiség, felszerelés, taneszközök, rend, tisztaság, az iskolaszék tevékenysége, a tanítás terjedelme, beosztás módszere, az osztályok beosztása, a növendékek fellebb vitele és fegyelmezése s általán az iskolai szellem szempontjából. Egyébiránt kötelessége a tanfelügyelőnek mennél gyakrabban látogatást tenni az iskolákban. Továbbá a tanfelügyelő teendője határozni a tanítók szabadság-kérésében, intézkedni a hirteleni üresedés esetében, szolgálati bizonyítványt adni a tanító kérésére, elkészíteni évnegyedenként a táblás kimutatást az állami segély czéljára, eszközölni a pályázati hirdetések, megvizsgálni s javaslattal ellátni a pályázati folyamodványokat, helybenhagyással ellátni az építési terveket, új épületekhez vagy javításokhoz, vezetni az iskolából kilépők vizsgálatait, megvizsgálni s ellenőrizni félévenként a kiostálándókat; értekezleteket tartani a tanítókkal és iskolaszékekkel, kimerítő statisztikai jelentéseket készíteni s évenként felterjeszteni, pontos naplót vezetni hivatalos működéséről s végre figyelemmel kísérni s előmozdítani a nép művelésére irányuló törekvéseket, ilyenek pl. gazdasági- és ipari ismétlő iskolák alapítása és fentartása, nép- és ifjúsági könyvtárak felállítása, ének- és torna-egyesületek szervezése.

E halmazát a kötelességeknek természetesen a legtöbb tanfelügyelő nem képes teljesíteni. Azonban közülök némelyek az utóbbi időben mégis önként egy új kötelességet vettek magukra. Ugyanis elkezdették a tanítványokat a tantárgyakból kikérdezni s érdemfokozni s az eredményről táblás kimutatást készíteni. Ezen eljárás általános érvényű tényezővé akar idomítani egy egyéni fel fogást s ezen eljárás által a tanfelügyelők többet tesznek, mint a mennyivel őket a törvény és szabályrendelet megbízta.

E táblás kimutatást az illető tanfelügyelők az 1885/86. évi jelentésekben közzétették, hogy az által, nézetük szerint hü képet terjeszsenek a közönség elé az iskolákban elért eredményekről. A tanfelügyelők ezen eljárása általános rosszallással találkozott a tanítók részéről. Tudósítónk szerint a rosszallás teljesen jogosult. Ennél az eljárásnál csak azon tanfelügyelő eljárása helytelenebb, a ki a tanítókról erkölcsi érdemsorozatot hozott nyilvánosságra. Egyébiránt a tanítók fentebb jelzett erkölcsi, szorgalmi s arravalósági bizonyítványához valami hasonlót olvasott ki e táblás kimutatásokból is a közönség és tanítótság, mert az olvasók és ítélők nagyobb része csak a tanító nevét vagy az iskolát jegyezte meg magának, s egyszerűen elsiklott azon közben-közben sokat nyomó tényezők felett, melyek az iskola sikerét a tanítón kívül befolyásolták. Kérdés, vajjon hasznos lenne-e a tanfelügyelők eféle osztályozó táblás kimutatása s annak nyilvánosságra hozása abban az esetben, ha a számok a teljes megbízhatóságra igényt tarthatnának. Ámde, mondja tudósítónk, nem kétes értékű, hanem határozottan káros az ilyen tanfelügyelői osztályozás közzététele akkor, ha a számok meg nem bizhatósága mellett kézzel fogható bizonyítékok szólnak. Lehet-e ugyanazon mértéket alkalmazni

egy bern-városi osztályhoz, melyben körülbelül 40 gyermek 1000 órát tanul egy iskolai évben, a mely mérték alkalmazandó egy osztatlan iskolához az ország valamely félre eső helyén, a hol kedvezőtlen anyagi viszonyok között 70—80 gyermek tanul egy osztályban, alig 750 tanórát egy iskolai évben.

Ez képtelenség lenne paedagogiai szempontból. De nem kisebb botlás statisztikai szempontból: összehasonlítás és megítélés végett rovatokba egymás mellé és egymás alá helyezni számokat, melyek nem ugyanazon egy mérték alapján nyugosznak. Aztán a tanerők által elért eredményekről nyilvános megbirálás s összehasonlítás czéljából közzétett tanfelügyelői osztályozásból nem maradhat el az a logikai következmény sem, hogy a tanítók a tanfelügyelővel szemben minden igaz ok nélkül megalázó függési viszonyba jutnak. Azonban ezt nem tekintve is az iskola nevelő intézet, nem pedig physikai munkát végző gyár. Valamint egy embernek erkölcsi és társadalmi értékét határozott számokban kifejezni nem lehet, épen oly kevésbé lehetséges az, hogy egy tanítónak nevelői munkáját számokba foglaljuk.

Nehéz megmérni csupán azt is, hogy mennyi ismerettel és képességgel bírnak a tanulók a fejlődés egy bizonyos fokán, mert a szó, a pénzérték, mely az iskolában a szellemmel akar egyenértékű lenni, nem maga a dolog. Annnyival kevésbé lehet számokba foglalni azt, hogy mit nyertek a tanítványok a tanítás folytán a kedélyi élet mélysége és nemessége tekintetében; mennyire szokták meg a rendet és kötelességteljesítést, mennyi szeretetet és érdeklődést sajátítottak el a szellemi munka iránt, mennyi vagyont gyűjtöttek az értelem és képzelő tehetség erejéből.

Mindezt csak úgy átalánosságban lehet megítélni, de számokban senki sem határozhatja meg. A népiskolától nem kell, igen korán érett gyümölcsöt követelni. A jó kertész arra fordítja a gondját, hogy hajtson a fája erőteljesen, duzzadjon az életnedvtől és erőtől. A felesleges és hibás galyakat le kell nyesegetni, de e mellett békével várni kell, míg eljő a termés ideje. Ha a kertészről azt kívánod, hogy neked egy üres ágyást egy bizonyos időre virulóvá tegyen; jól vigyázz, nehogy csinált virágokkal csaljon meg, vagy az ágyásba másunnal lemetsett virágos galyakat dugdosson, melyek eltávozásod után csakhamar elhervadnak.

A csirából és gyökérből növés időt kíván s nem engedi magát egy bizonyos határidőhöz köttetni s legkevésbé épen attól, a ki a csirát, talajt és helyi időjárását csak felületesen ismeri.

EGYESÜLETI ÉLET.

Titkári jelentés

a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület 1888—9-ik egyesületi évi működéséről.*)

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A kolozsmegyei tankerületi tanítótestület központi választmánya megszabott kötelességét teljesíti, ha ezen alkalommal, e helyen, a mélyen tisztelt közgyűlés előtt rövid beszámolást vet az 1888—9-ik egyesületi évről, mint tanítótestületünk 8-ik évére.

Sajnos, hogy első tekintetünk, valamint egy éve, úgy most is, gyász-fátyolokra esik.

1889. év elején, koszorús költönk szavaival élve, hazánk egéről egy fényes csillag tűnt le. Ugyanis január 30-án Rudolf trónörökös öfensége meghalt. A kire nemzetünk

*) Felolvasatott a tanítótestületnek 1889. okt. 30-án tartott közgyűlésén.

oly sok reménnyel tekintett, méltó volt arra, hogy az egész haza meggyászolja, hogy nagyok és kicsinyek egyaránt osztozzanak a fájdalomban.

Ez utóbbiak között tanítótestületünk is a megrendítő hír vételére rendkívüli választmányi ülésen a nagy vesztesség fölötti igaz fájdalommal jegyzőkönyvében megörökíté; továbbá Ő császári és királyi Felségekhez, mint bánatos szülőkhöz, és az elhunyt özvegyéhez Stefánia trónörökösné Ő fenségéhez a maga szerény részvét-nyilatkozatát eljuttatta.

Mindkét részvét iratunkra a belügyminiszterium úján legfelsőbb helyekről köszönő-irat küldetett le tanítótestületünkhez, melyek megőrzés végett irattárba tétettek.

Tanítótestületünk tagjai közül kettőt keresünk hiába. Egyik Bocz Istvánné sz. Burján Ilona, gyalui állami elemi isk. tanítónő, ki 1889. július 25-én hagyta el e földi életet. Hogy ki volt Bocz Istvánné, s hogy mit vesztettünk benne, érezzük mindnyájan, de különösen érzi a „Gyalu-Nádasmenti tanítói fiók-kör,“ melynek élete végeig egyik legbuzgóbb, legtevékenyebb tagja volt. Jobban szerette a tanítást, mintsem gyötrő betegségében is le tudott volna arról mondani.

Alig, hogy átadjuk kedves halottunkat az anyaföldnek, egy hónapra reá, augusztus 25-én jön a megrendítő hír, hogy dr. Bartók István polg. isk. tanár meghalt. Dr. Bartók István tanítótestületünk szeretett tagja, egyleti szakközölyünknek a „Család és Iskolá-“nak buzgó munkatársa, a betegek ápolója, a szegények jóltevője, hogy ne legyen köztünk, mily nehezen esik ezen szomoruan való tudattal megbékülni. Elköltözött, hagyván maga után el nem évülhető érdemet, s azon benső meleg szeretetet, melylyel bennünket magához tudott kapcsolni.

Választmányunk mindkét vesztesség feletti fájdalmát jegyzőkönyvileg örökítette meg.

Jelentésünknek eme szomorú bevezetése után, legyen szabad rátérnünk egyleti életünk ez évi működésének felsorolására.

Központi választmány.

Tanítótestületünk központi választmánya az 1888—9-ik egyesületi évben 10 rendes-, 3 rendkívüli-, összesen 13 gyűlést tartott, melyeken a jegyzőkönyvek szerint 140 határozat hozatott.

Első, rendes gyűlést november 3-án tartotta, melyen a közgyűléstől áttett ügyeket intézte el. Nevezetesen, bizottságokat küldött ki az egyes hivatalok átadására; elhatározta a köszönő iratok elküldését a közgyűléstől meghatározott személyeknek; a tagsági díjak ezutáni felszedésére, a közgyűlés utasítása értelmében, jegyzőkönyvi határozatot hozott. Néhai dr. Trefort Ágoston családjához részvét, gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő nagyméltóságához üdvözlő iratot küldött szintén a közgyűlés határozata értelmében. A részvét-iratra nagybecsű válasz érkezett, mi megőrzés végett irattárba tétetett.

Választmányunk első teendői közé fölvetta a könyvbíró- és nevelésügyi bizottságok megalakítását is, melyeknek működéséről később lesz szó.

Feltesztette a közgyűlés által módosított tanítótestületi alapszabályt a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, mely 1889. január 31-én 54.056—1888. szám alatt jóváhagyatott, a miniszter helyett Gönczi Pál államtitkár által aláírva. A megerősített alapszabályt 600 példányban kinyomattuk s annak egy—egy példányát tanítótestületünk minden egyes tagjának megküldöttük.

A néhai Kállai János zsoboki ref. kántor-tanító árvája ügyében átiratokat intézett választmányunk a városi tanács-hoz, a megyei árvaszékhez s az erd. ev. ref. egyhk. ig. tanácsához. Segély az árva részére csakis az utóbbítól érkezett, 24 frtot adva 2 évre havonta 1 frtos részletben kiszolgáltatva.

tandót, miért jegyzőkönyvileg köszönetet mondtunk úgy a ref. püspök úr ó méltóságának, valamint az erd. ref. egyházke-reület mélt. igazgató-tanácsának.

Felírt választmányunk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ó nagyméltóságához, hogy a hazai földrajz tanításához szükséges szemléltető eszközök szaporításáról gondoskodni kegyeskedjék, a kérés mellé csatolva Binder Laura tagtársnak „Szemléltető eszközök a hazai földrajz tanításához“ című nagy gonddal írott értekezését. Feliratunknak mi sikere lesz, még nem tudjuk.

A „Nagykükküllő megyei tanítótestület“ átiratot intézett választmányunkhoz, melyben a tanítók helyzetének javítását kéri az országgyűlésnél. Tanítótestületünk elvileg helyeselte a mozgalmat, de az időt nem tartotta alkalmasnak jelenleg ez ügyben sürgető lépések tetelére.

A III-ik egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó bizottságától felhívás érkezett választmányunkhoz, melynek értelmében fel lettünk hívva, hogy ez évi szt.-István napján Budapesten tartandó végrehajtó bizottsági nagygyűlésen képviseltesük magunkat. Választmányunk ezen ügyet beható megvitatás végett egy bizottságnak adta ki. A kiküldött bizottság véleményes jelentésével elkészülve, azt a választmány elé terjesztette, mely teljes szövegezésében elfogadott s a „Felhívás“-ra válaszkép meg is küldetett, mi a „Cs. és I.“ jelen évfolyamának 11-ik számában olvasható.

A „Biharmegyei tanítótestület“-nek az országos tanítói nyugdíj revisiójára vonatkozó átiratát örömmel és pártolólág vette tudomásul választmányunk, de a közoktatásügyi kormány által úgy a biharmegyei, valamint a vas megyei tanító-testület-ek küldöttségeinek adott ismereres, kedvező nyilatkozatai után, nem tartotta szükségesnek a külön fölterjesztést.

Ha felemlítjük még, hogy választmányunk bizottság által kidolgoztatta az új alapszabályunkhoz alkalmazott ügyrendet, s ugyancsak bizottság által eszközöltette a tanítótestületi könyvtár rendbe hozatalát, mely már nagyon szükségessé vált: választmányunk gyűléseinek főbb, nevezetesebb mozzanatait ezekben fel is soroltuk. Mégis mielőtt tovább mennénk jelentésünkkel, felemlítjük ama személyi változásokat, melyek tanító-testületünk tisztviselői karában történtek,

Emlékezni fog a mélyen tisztelt közgyűlés most egy évre vissza, a mikor is mindnyájunk közóhajára az elnöki széket tek. Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő úr foglalta el; már akkor kifejezést adott azon aggodalmának, miszerint alig hiszi, hogy a vallás- és közokt. miniszter ó nagyméltósága beleegyezését adja az elnöki tisztség viselésébe, mint tanfelügyelőnek. A kir. tanfelügyelő úr felírt, kérve, hogy legálább egy évig tarthassa meg az elnöki széket. E kérés azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 50.249—1888. sz. alatt kelt leiratában teljesíthetőnek a szabályok értelmében nem találtatott; miért is kénytelen volt a kir. tanfelügyelő úr elnöki tisztségéről lemondani. Választmányunk a nem várt lemondást, midőn a legnagyobb sajnálattal vette tudomásul, egyttal tek. Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő úrnak jegyzőkönyvileg fejezte ki hálás köszönetét azon odaadó szíves fáradozásáért, melyet, mint elnök kegyes volt tanítótestületünk érdekében megtenni. Választmányunk az elnöki tisztt tovább vitelére alapszabályunk értelmében az alelnököt, Nagy Kálmán tagtársat kérte fel. A márczius 2-án tartott választmányi ülésen Kolozsvári Albert lemondott a könyvtárnokságról. A választmány a lemondást elfogadta s Dézsi László tagtársat kérte fel helyettes könyvtárnoknak, ki készséggel engedett a kérésnek.

(Folyt. következik.)

Elek Gyula.

A besztercze-naszódmegyei általános tanítóegyesület beszterczei fiókköre október hó 9-én Naszódon, a román-alapok elemi népiskolai helyiségében tartotta rendes köri gyűlését. A gyűlést dr. Havas Gyula kir. tanf. úr érdeklődő figyelemmel hallgatta végig: s többszöri felszólalásaival irányítólag befolyt a tanácskozás menetére.

Elnököt Szentpéteri J. beszterczei állami iskolai igazgató. Volt két gyakorlati tanítás. Pap Gy. naszódi alapítványi iskolai tanító, a II-dik osztályban „A házi- és vadállatok fogalmának megállapításá“-t tanította. Járda J. naszódi alapítványi iskolai igazgató tanította a IV-dik osztályban „A negyedik és tízen alóli nevezőjű törteket.“ A gyakorlati tanítások, a bíráló bizottságok jelentései alapján sikerültek nyilvánítottak. Ezután Reketes E. beszterczei állami elemi iskolai tanítónő „A nő szerepköre a keresztyénség előtt, után és a mai korban“ című értekezését olvasta fel. A gyűlés a sikerültnek nyilvánított értekezésért köszönetet mondott felolvasónak. Szentpéteri J. beszterczei állami elemi iskolai igazgató e tételt fejtegette: „Szükséges-e a járványok tartama alatt az iskola bezárása? és vajjon nem lenne-e célszerűbb, épen ezek megszüntetése végett, a tanító figyelmét megkésztetve, a tanítás folytatása?“ A gyűlés hosszas beható tárgyalás alá vette előadónak adatokkal és fontos érvekkel támogatott azon határozati javaslatát, mely szerint: „Járványok tartama alatt az iskola be ne szüntetessék, hanem azon idő alatt a tanító figyelme, megkésztetendő.“ Végül, hogy a kérdés annál méltóbb elintéztést nyerjen, annak tanulmányozását a gyűlés két bíráló bizottságra bízta beszterczei, naszódi elnevezéssel. A beszterczei bizottság tagjaiul megválasztottak: Mihály G., Kramer Gy., Thay G. és Molnár A.; a naszódi bizottság tagjai lettek: Járda J., Grivásze K. és Pap Gy.

Mihály G. az Eötvös-alapot ismertette s egy kitétt aláírási-íven azok, kik nem voltak tagjai, beiratkoztak. Az alapos ismertetésért a gyűlés köszönetét nyilvánította felolvasónak. Ezután az érkezett ügyiratok olvastattak fel s intéztettek el. A megyei által. tanító egyesület azon felszólítására, hogy a fiókkör, tisztviselőinek választását szabályozó házszabályait dolgozná ki, a fiókkör egy bizottságot küldött ki Mihály G. Szentpéteri J., Kramer Gy., Thay G. és Vaszary B. személyeikben, hogy a jövő ülésre a házszabályzatot dolgozzák ki. Miskolczy P. beszterczei állami elemi iskolai tanító „Rousseau J. J. ön-vallomásaiból“ című felolvasása az idő rövidsége miatt a jövő gyűlésre maradt.

A jövő gyűlés helyéül Besztercze jelöltetett ki. A jövő gyűlésre, gyakorlati tanítás tartására Fransch J. és Nagy A. beszterczei tanítók ajánlkoztak.

A gyűlést közebed követte a „Rahova“ vendéglőben, hol a szép felköszöntőkben sem volt hiány. Beszterczen, 1889. okt. 16-án. Molnár Albert.

I R O D A L O M.

„A honfoglalás ezer év előtt és ezer év múltán.“ Irta *Eötvös Károly Lajos*. Budapest, Mehner Vilmos kiadása 1889. Ára 10 kr.

A 37 lapra terjedő mű egy kis színjáték arra a célra, hogy előkészítse a tanuló ifjúságot s általa egyszersmind a népet, sőt a mennyire lehet az egész nemzetet a honfoglalás 8 év múlva megtartandó ezredéves örömnepére. Szerző nézete szerint az előkészítés módja a lenne, hogy e kis művet előadnák a gyermekek az iskola termében, sőt lehetőleg a szabadban az erdőben 8 év lefolyása alatt minden évben egyszer.

Az e célra rendezett ünnepélyekben részt vennének a népiskolák, közép- és szakiskolák növendékei különbség nélkül, sőt a szülők s általában a nagy közönség is, minden

nemzetiségből falun, városon egyaránt. A színjáték a szemlélő elé két képet tár, melyben 20 különböző szerepkör jön elé ennél több szereplő személylyel, mert van táltosok kara, vannak vezérek, van nép is. A szereplő személyek között van 4 leány, a többi fiu. Név szerint előjön Rabonbán, Álmos, Árpád, a többi szereplők így vannak megnevezve: első fiu, második fiu; első leány, második leány; első táltos, második táltos. Az első képen, melynek címe: „Ezer év előtt,” egy jelenet tárul elénk Munkácsnál, hová a magyarok épen most érkeztek meg. A táltosok hálaéneket zengenek a magyarok istenének, hogy elvezérelte őket ős hazájokba; a székelyek Rabonbánja üdvözi Álmost s dicséri a hunok egykori földjét. Álmos örvend, hogy bételt az Emese álma; életét igéri hálaáldozatul a hadak urának, mert száz fehér ló neki kevéssé; átkot mond arra, ki a hazára ségyent hozna; lelkesíti a népet a honszeretetre. E közben fiuk és leányok jelennek meg, kik közül amazok a föld gazdagságát, emezek szépségét magasztalják a vezér előtt, s koszorút fűznek neki. Ekkor megjelenik Árpád s tudatja apjával, hogy a táltosok áldozatján minden jóslat szerencsés jövődőt ígér a nemzetnek: a szép haza minden lakói meghódolnak s hű fiaik lesznek a hazának. „S mire ezredév szárnyal el, a magyar neve szárnyra kel, híre terjed minden tájra: „Boldog nép boldog hazája!” Álmos az örömhírre, hogy a jóslat szerint az új hazában a népek egyet fognak érteni s békében boldogon élnek átadja a fővezérséget teljes reménnyel egy szép jövőben fiának Árpádnak.

E képezi központját az első képnek. A kép részletei: Rabonbán, a hét vezér, a táltosok és a nép üdvözik az új fejedelmet, hűséget esküsznek neki s ígérnek, hogy követik, a hová vezetni őket. Árpád jó tanácsokkal viszonzza az üdvözléseket s felhívja a gyülekezetet, hogy nevezzék el Munkácsnak azon szent helyet, a hol ünnepelenek, mivel úgy is e helyig utjuk hosszú és munkás volt. Az ünnep öröme lótejjel, méhserrel, fehér lóval áldoznak, regéket dalolnak s gyermekek virágkoszorukat raknak Árpád lábaihoz. Előbb egy leány énekel egy regét, melynek tartalma az, hogy az Emese álma beteljesedett; a magyar nép a gím, nap, turul es tejtű nyomán bejött az új hazába; itt el fog szaporodni s vitézsége által dicsőséget fog szerezni magának és Árpádnak. Majd a táltosok és Álmos felváltva mondják el énekeiket. Az első táltos Etele vitézi tetteit s főképen olaszországi hadjáratát regéli el, mire Álmos azt a megjegyzést teszi, hogy Etele még is csak gyászt és romot hagyott maga után s nem tudott állandó birodalmat alapítani minden vitézsége mellett. Ő, tudniillik Álmos azt szeretné éneken hallani, hogy mi lesz e földön a magyarokból ezután: „Virul-e itt Magyarország messze jövő századın át. Él-e itt a magyar nemzet, ha ezredet ér évezred?” Erre előáll egy második táltos s elmondja, hogy a magyar nemzet e hazában nem fog elenyészni mint a hun nép, hanem állandó hatalmas államot alkot, mely a benne élő népek közös szabadságának védpajza alatt örökké fenn fog maradni. Csapások is érni fogják, mert legyőzi egy ázsiai vadnép, kihál az Árpádház fiága; de azután olyan nagy lesz, hogy három tenger fogja mosni határait. Erre megint egy ázsiai rokon néptől szenved nagy vereségeket, de ezeket is kiépüli s az összetartás, béke és munka áldásai által nagy nemzetté lesz.

E jóslatra Álmos kijelenti, hogy most már így látván a jövődőt, nyugodtan hal meg. Az első képet a táltosok kara így zárja be: „Messze látunk a jövőbe, van hazánknak nagy jövője. Új ezred kél ezred múlva, nemzetünk él megifjulva, üdv, üdv, üdv!”

A második kép címe: „Ezer év múltán.” Ebben az összetartó eszme az, hogy ezer éve annak, miszerint a magyar állam fenn áll s ezért a szereplők öröm ünnepet ülnek. Itt az ünnep helye nincs úgy megjelölve mint az előbbiben

Munkács. Az ünnep abból áll, hogy a szereplő fiuk és leányok felváltva egymás után elmondják Magyarország történetének néhány főbb mozzanatait s körben eléneklik Vörösmarty „Szózat”-át s végül záradékol Kölcsey „Hymnus”-át.

A kivitel eképen történik. Az első fiu felhívja a jelenlevők figyelmét, hogy miután álomlátásképen elvonult szemők előtt a munkácsi ünnep s annak ma épen ezer éve, illő, hogy most ünnepelejk meg e napot.

Erre megkezdődik az ünnep. Eléneklük a „Szózat” egy részét. Azután elmondja a második fiu, hogy Árpád tette le Pusztaszeren azt az alapot, melyen a magyar alkotmány nyugszik. A harmadik fiu Szent Istvánt, az első leány Gizellát magasztalja; a negyedik fiu Endre, I. Béla, Salamon, I. László, Kálmán, II. Géza, II. Endre, IV. Béla, V. István, IV. László, III. Endre neveit említi meg egy-egy jellemzőbb ténnyel vagy jellemvonással kapcsolatban. A különböző házakból származott királyok korát, a második leány egy felsohajtással kezdi meg. Kérde, hogy vajjon mi sorsa lett a nemzetnek az Árpád fiágának kihaltá után. „Ki mondja meg: mi sorsa lett honunknak a fiág kihaltakor? Leányágon fakadt-e új virág? Olasz, lengyel, cseh, sváb szemmel beoltva díszle fánk: mi jó gyümölcs, mi hír, mi bölcs intézmény szálla ránk?” Feleletül az ötödik fiu Nagy Lajost, a hatodik Hunyadi Jánost és Mátyást dicsérik, mint a kik alatt a nemzet hadban és békében fénykorát élte. Apor, Laczfai, Toldi mesés alakjai dísz adnak a N. Lajos udvarának; Kemény, Dugovics, Kapisztrán lelkesítő példaképen ragyognak előttünk, Brankovics, Czillei ármánykodtak ugyan s meg is buktatták Hollós Lászlót, de ezért az igazságos Mátyás trónra léptében elégtelt kapott a nemzet.

Most a negyedik leány kezd beszélni eképen: „Fátyolt szőjjünk lányok, éjfékete fátylat; hímezzünk szemfedőt elvert hazánknak; síratóba jertek a Csele partjához, Lajos király s népe nagy ravatalához.” Ilyen hangulatban megemlékszik Dobzse Lászlóról, Dózsa Györgyről, Szapolyairól, II. Lajosról, Perényinéről, mint a ki a mohácsi csatában elesteket eltemettette. Így végzi: „Fátyolt ide lányok, de hímezzük rája, a hit arany szavát: Halottunk föltámad.”

A hetedik fiu így kezd beszélni: „Pásztor tüzes sötét éjjel hány csillag hull le az égen: hány névtelen hős vészelt el, küzdve törökkel, némettel?” Folytatólag említett tesz Jurisicsról, Losoncziról, Szondiról, Dobóról, Szolimánról, Zrínyi Miklósról s így végzi: „Én csak Istenemet áldom, hogy átsegélt annyi gyászson. Éjre hajnal újra pirkad: szabadságunk még fölvirrad!”

A nyolczadik fiu a Habsburgok korát kezdi meg így: „Mint csatába vészett hős fiuknak atyja, bújában palástját mellén megszagatja: a mohácsi gyászra újabb csapás hágott, ketté hasították szép Magyarországot. És ahogy megtépték és ahogy megoszták, három századig állt Magyar- s Erdélyország. Bérczes Erdély, magyar szabadság hazája, téged is fölkeres az üdvözlő hála; lelkesedem multad büszke alkotásin, választott fejedelmid fenséges vonásin.” Ezután elmondja, hogy míg Erdélyben több kitünő magyar fejedelem uralkodott, a milyenek Báthori, Bocskai, Bethlen, Rákóczi, kik közül a három utolsóban a hit és szabadság védőit tiszteli mindkét haza; addig Magyarország a Habsburg családnak hódola. A Habsburg házból megemlíti mint kiváló jó királyokat Miksát, II. Mátyást, III. Károlyt, mely utóbbinak jószágát azzal hálálta meg a nemzet, hogy lányát a trónra emelte.

A negyedik leány így veszi át a szót: „Szép Mária Terézia, Magyarország nagy asszonya, rossz szomszédok serge elül Pozsony várába menekül. Kincseit mind Bécsben hagyja, egyet ölel mégis karja: legfőbb kincsét, kis Józsefét, elhozza, hogy itt megmentsék.” Folytatva érinti az osztrák örökösödési háborút, Mária Terézia halás szeretetét a magyarok iránt s alkotásaiként a magyar testőrséget s az alatta létre jötti iskolákat.

A színjáték így végződik.

Első fiú.

József nagy szelleme teremteni vágyott
A multat elseprő egész új világot,
Ám mert alkotni csak meglévőből lehet,
Jogában meghagyta végre a nemzetet.
Második Lipót már alkotmányos király,
A törvénykönyvünkbe szabadságot diktál,
„Bölcs és jó fejdelem,” minden szava, tette
Méltóan vár áldó, hí emlékezetre.
Ferencz király alatt kelt a nemzet napja
Szép jövőt ígérő fényes virradatra:
„Magyarország nem volt, hanem lesz!” hirdette
A „legnagyobb magyar” Széchenyi. ihletve.
S a „jóságos király” ötödik Ferdinánd
Meg is adott mindent, mit a nemzet kívánt,
István nádor, Deák és Kossuth szavára
Alkotmányt szentesít magyarok királya:
Erdély egybeolvadt újra szép hazánkkal,
Felelős kormány szállt Pest-Budára által,
Földerült a sajtó- és szólásszabadság,
Régi igájától mentve lön a jobbágy,
A nemesi jogok átszálltak a népre,
Közszabadság napja így felsütött végre;
Hajh, de mint verőfényt sötét felhő árnyal,
S lecsap a jégvihar pusztító bős szárnynyal,
Tornyosult egünkön ármány fürgetege,
S annyi gazdag reményt ádázul söpre le!
De istenes hittel újra vet a gazda,
Kizöldül a vetés, ég áldása rajta:
Megint fölragyogott hazánk verőfénye,
Közjólétet ismét közszabadság érlel.
Vetésünk gazdája, felséges királyunk,
„Éltünket, vérünket!” mi is följáljuk,
Egy ezer év multán új honfoglalásra!
„Előre!” Ki bátor, van e csak egy gyáva?
Mind.

Előre!

Első fiú.

Béke munkájában, termő földet szántva,
Iparban fáradva, kereskedést váltva,
Tudományt terjesztve, szent hitet hirdelve:
Dicsőséget hozunk hazára, nemzetre!

Mind.

Dicsőséget hozunk hazára, nemzetre!

Első fiú.

És ha szent koronánk birodalma ellen
Bárhonnét támadna hadviselő ellen,
Esküszünk: karddal is kiállunk a gátra,
Jó honvédi leszünk imádott hazánknak!

Mind.

Esküszünk!

Első fiú.

Most pedig imára, ünnepő ifjuság!
Istenünk, hallgass meg magyarok himnusát!
(Ölelkező csoportosulás. A „Hymnust” éneklik. Az
után a „Rákóczy induló” mellett elvonulás.)

Ezzel vége a színjátéknak. Igyekeztünk lehetőleg röviden hí képét adni Eötvös K. L. kis művének. Most elmondjuk reá egypár szóval véleményünket, a nélkül, hogy a munka tűzetes bírálatába bocsátkoznánk.

Osztjuk szerzőnek azt a nézetét, hogy a nemzeti öntudat fejlesztésére, a honszeretet s általában minden hazafiai erények felébresztésére s ápolására egyik legcélszerűbb eszköz a magyar történelem ismeretének mennél szélesebb körben való terjesztése s a tapintattal rendezett iskolai ünnepélyek, melyeknek központját hazafias-eszmék alkotják.

A nemzeti öntudat fejlődésének története hasonlít az egyének személyi öntudatának fokozatos kibontakozásához. A személyi öntudat az emlékezeten, a lelki élet tüneményeinek megtartásán s egy központra vonatkoztatásán épül fel.

E lelki állapotokat az emlékezet szála fűzi össze egy egészszé. Ilyen valami történik a nemzeti öntudat kifejlődésénél is. Csak az érezheti magát összeforrvá a nemzettel, a ki annak életéből a jelen és mult mozzanatairól tudomással bír s azokat a maga egyéniségével viszonyba tudja hozni. A nemzetet alkotó egyedek együtt érzése egy gondolatb. összefutó szellemi iránya alkotja meg a nemzeti öntudatot.

Az öröm és bánat, siker és veszteség, a mely osztályrészül jut azoknak, kiket a közvélemény valamely nemzeti eszme hordozóinak tekint, a mi örömünk és bánatunk, a mi nyereségünk és veszteségünk. Ez nem lehet másként, csak úgy, ha nemzetünk történelmét ismerjük.

Azt is szeretjük, hogy a szerző nem tart azokkal, kik a nemzet köztudatában élő mondák ellen irtó háborút szeretnének indítani. Látszik, hogy szerző igaz hazafiai buzgóságtól van áthatva s ismeri a nemzet magasabb röptü vágyait. Előadása meleg s több helyen költőileg lendületes.

Mi élvezettel olvastuk el, s nem kételkedünk, hogy kartársainknak is hasznos szolgálatot teszünk, ha ajánljuk, hogy szerezze meg, olvassák el, s használják fel.

Azonban olyanforma előadásra, mint a milyenre szerző szánta, nem tartjuk célszerűnek. Nehezen valósítható meg maga az a gondolat is, hogy ugyan az elégtse ki lelki szükségseit a közép és magasabb fokú intézetek növendékeinek, a mi szellemi táplálékot nyújt az clemi-iskola tanulóinak. Aztán vannak benne helyek, melyeket az elemi tanuló nem ért meg; vannak kifejezések, melyek gyermek szájába nem találnak; vannak tárgyi részletek, melyek a valóságnak sok tekintetben nem megfelelő képzeteket támasztanak a fejletlen gyermek lelkében a dolgokról és személyekről.

De nagyobb tanulóknak sem ajánlhatjuk ezt a színjátékot eljátszás céljából nemcsak azért, mert nagyobb lányokat nagyobb fiukkal ilyen módon összehozni nem tartjuk helyesnek; hanem főleg azért, mert a nagy történeti eseményeknek ilyen kisszerű alakba való beszorítása azon veszélynek teszi ki a dolgot, hogy nevetségessé válik a nagyszerű s a kegyeletnek épen ellenkezőjét idézi elő a játszóknak és szemlélőkben. Arról nem is szólnunk, hogy vajjon hasznos-e a nép gyermekeit az egymást ellensúlyozó erkölcsi erők arányának bizonytalansága mellett alakoskodásra tanítani.

Azt hisszük, hogy azon cél elérésére, a mely a szerző előtt lebeg sokkal jobb, ha az ünnepélyt úgy rendezzük, hogy valaki pld. a tanító vagy ha nagyobb ifjakról van szó, egyik ifjú olvas fel egy általa szerkesztett életrajzot, vagy történelmi leírást vagy elbeszélést, s ezen kívül szavalnak hazafias költeményeket; énekelnek, ha lehet zenélnek, s hogy úgy mondjuk az ünnepély szellemi tartalmának lefolyása után a körülmenyek szerint társas játékokat játszanak. *Fazakas József.*

Új lapok. Újpesten Erschinger János f. é. okt. 1-én „Fatenyészési Lapok” cz. lapot indított meg, melynek célja a fatenyészés, gyümölcészet és kertészet előmozdítása. A lap „Tárca”-jában a kertészet és gazdaság terén érdemeket szerzett férfiak életrajzai és arcképei lesznek közölve, továbbá a szakiskolák és minta faskolák és minta kertészetek irásban és képekben ismertetve. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án 1 $\frac{1}{2}$ —2 ív terjedelemben. Ára egész évre 3 frt., félévre 1 frt. 50 kr. Az előfizetések a szerkesztő nevére Újpestre küldendők. — „Kántorok lapja” kath. egyházzenei szakközlöny. Megjelenik Vasváron minden hó elején. Előfiz. ára egy évre 4 frt., félévre 2 frt. — „Budapesti Sakkszemle” havi folyóirat. Kiadja a bpesti sakköző társaság. Előfiz. ára egész évre 2 frt., félévre 1 frt. Megrendelés a fentírt cím alatt Bpestre Tigris szállodába küldendő.

V E G Y E S E K.

— A hátralékos előfizetési díjak beküldését tisztelettel kérjük.

— Tanítótestületünk f. é. közgyűlését m. hó 30-án és 31-én tartotta meg a városház nagy termében, a lapunk f. é. 15. számában közölt tárgysorozattal. A gyűlés lefolyásáról szóló közleményünket, jövő számunkban adjuk.

— **Miniszteri rendelet.** A vallás- és közokt. m. kir. miniszter f. é. okt. 18-án 43.976 sz. a. kelt rendeletével a 31.322—1881. és 555—1883. számú rendeleteket, melyek szerint a felsőbb leányiskolai tanszerek és taneszközök Berecz Antal bpesti áll. felsőbb l. iskolai igazgató, most már a vidéki felsőbb l. isk. miniszteri biztosa útján voltak beszerzendők, hatályon kívül helyezte.

— **Rendelet a népfelkolás ügyében.** A m. kir. honvédelmi miniszter megkeresésére a vall.- és közokt. min. f. évi 2.164 eln. sz. a. kelt rendeletével felhívta a kir. tanfelügyelőségeket, hogy jövőben, mivel a közszolgálat teljesítésére vagy annak érdekében nélkülözhetetlen és népfelkölési kötelezettségben álló egyéneknek a tetteges szolgálat alóli ideiglenes felmentését tárgyzó beadványok nagyrésztben hiányosan szerkesztettek, ezen kérvények szorosan az 1887. évi decz. 15-én 2.354 eln. sz. a. kelt min. intézkedésben körülírt alapelvekhez való ragaszkodással szerkesztessenek.

— **A tanév megkezdése.** Megyénk állami és községi iskoláiban a f. tanév, a kir. tanfelügyelőséghez beérkezett jelentések szerint a legnagyobb részben szept. 10-én vette kezdetét.

— **Az „Erd. magyar közműv. egyesület“** Balázstalván iskolát létesített, melynek ünnepélyes megnyitása m. hó 20-án történt meg. Az iskola tanítójául Hemre Imre, tanítónőjéül Pallos Veronika választották meg. Az egyik tanerő fizetését a vall.- és közokt. min. fedezi.

— **Köszönet.** De Gerando Antonina, a kolozsvári felsőbb leányiskola minden szívet és jót buzgón pártoló igazgatója, Michelet „Francia forradalom története“ cz. általa magyarra fordított jeles művének 9-ik kötetével is megajándékozta önképzőkörünket. A megelőző 8 kötetet már régebben voltak szerencsések kapni a nemes szívű fordítótól. Fogadjon az igen tisztelt fordító ez újabb becses ajándékért önképzőkörünk hálás köszönetét. A kolozsvári áll. tkép. önképzőkörének f. év okt. 26-iki üléséből. Az elnökség.

— **Halálozás.** Berzeviczy Tivadar kir. tanácsos, nyugalmazott kir. tanfelügyelő, Berzeviczy Albert vall.- és közokt. m. kir. államtitkár édes atyja mult hó 19-én Berzeviczén meghalt. Az elhunyt hosszas éveken át volt Sáros megye kir. tanfelügyelője. Halála széles körben keltett részvétet.

— **Meghívás.** A maros-tordamegyei általános tanítótestület ez évi közgyűlését november 6-án tartja Szász-Régenben a városi tanásház nagytermében. A gyűlést megelőzőleg: Gyakorlati tanításokat tart: a) 8—9 óráig Goldstein Ignác a számtanból, a legkisebb közös többes kikereséséről, az izraelita elemi iskola V-ik osztályában; b) 9—10 óráig Májor György „A magyarnyelvtan előadásáról, a nem magyar növendékeknek; az egyszerű bővített mondat ismertetése“ a görög kath. elemi iskola IV-ik osztályában. Tíz óraker a közgyűlés megnyitása. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd, Lakatos Sámuel elnök által. 2. Jelentés a testület évi működéséről, Gönczi János főjegyző által. 3. Elnöki előterjesztések. 4. A központi pénztár vizsgáló-bizottság jelentése. 5. A központi könyvtárnok jelentése. 6. A könyvtár vizsgáló-bizottság jelentése. 7. „Az iskolás gyermekek közt előforduló betegségekről“ Dabóczi György marosvásárhelyi ref. tanító pályanyertes értekezése. 8. „Eszmény a nevelésben és önképzésben.“ Felolvasás: tartja Osváth Albert, m.-sz. királyi állami iskolai tanító. 9. Tisztujtás. 10. Indítványok tárgyalása. A tagsági díjjal hátralékban levő tagok felhívhatnak, hogy

eziránti kötelezettségeiknek igyekezzenek eleget tenni, mert ellenkező esetben a közgyűlési igazolvány nem fog kiadatni. Tájékoztatásul megjegyeztetik, hogy a Maros-Vásárhely felől utazó tagok a közgyűlés napján, nov. 6-án, reggel hat és hét óra között indulhatnak a felső vasuti állomásról, a vonatral; a visszatérés ugyanaz nap a 8 órai esti vonattal történik Szász-Régenből. A maros-tordamegyei általános tanítótestület központi választmányának 1889 szeptember 25-én tartott üléséből. Lakatos Sámuel, elnök. Gönczi János, főjegyző.

— **A „brassómegyei hivatalos tanítótestület“** ez idei rendes közgyűlését folyó évi november hó 7-én és 8-án fogja megtartani Brassóban az állami közép keresk. iskola nagytermében, melyre az egylet rendes és pártoló tagjai, valamint az ügy iránt érdeklődők tisztelettel meghívhatnak. Tárgysorozat: November hó 7-én d. e. 8—10 óráig. A központi igazgató választmány ülése a belvárosi állami elemi fiúiskola helyiségében. November hó 7-én 10—1 óráig. 1. Elnöki megnyitás. 2. A mult közgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 3. Titkári jelentés a testület évi működéséről. 4. „Csevegés a könyvről;“ felolvasás Végh Mátyás áll. polg. isk. tanító által. 5. Bizottságok kiküldése: a) a könyvtár, b) a testületi pénztár, c) a „Csere“, „Rab“, „Molnár Viktor“ és a „Csia-alap“ ok megvizsgálására és d) a nyilvános tanítások megemlézésére. November hó 7-én d. u. 3—5 óráig. 6. Emlékbeszéd néhai Borsay Lipót volt türkösi áll. e. isk. tanító felett. Dánér Ábel hosszufalusi közs. isk. tanító által. 7. Az egyes járási körök paedagogiai munkásságáról szóló jelentések a megbízottak által. És pedig: a) a krizbai, b) a brassói, c) a háromfalusi, d) a négyfalusi kör. November: hó 8-án d. e. 8—9 óráig. 8. Nyilvános tanítást tartanak: a) Olescher Eugenia a belvárosi áll. el. leányiskola I. osztályában a számtanból. b) Vizi Teréz a belvárosi áll. el. leányiskola IV. osztályában a nyelvtanból. November hó 8-án d. e. 9—1 óráig. 9. Szász Károly, r. k. tanító ismerteti Lukács Sándor brassói r. k. főgymn. tanár által szerkesztett és kiadott rajzfüzeteket. 10. Az egyes bizottságok jelentései s az ezek alapján szükségesnek mutatkozó intézkedések. És pedig: a) a könyvtár-, b) a pénztár-, c) az egyes alapok és d) a nyilvános tanításokról. 11. A központi választmány által hirdett pályakérdésekre vonatkozó bírálatok előterjesztése s esetleg a jutalomdíjak kiosztása. 12. A választmányi tagok megválasztása. 13. A kellő időben beadott indítványok tárgyalása. Brassóban. 1889. évi október hó 25-én. Bede Dániel, elnök. Józsa Mihály, titkár.

— **Naptár.** György Aladár a tanítói körökben előnyösön ismert „Tanítók zsebnaptára“ cz. naptára az 1890. évre igen érdekes tartalommal jelent meg a Légrády testvérek kiadásában Budapesten. Ára csinos vászonkötésben 1 frt. 20 kr.

— **Előfizetési felhívás.** A Kármán irod. és sajtó részv. társaság Peres Sándor „Szünórák“ cz. költeményeire előfizetést hirdet. A mű 8—9 íven f. évi december hó végén jelenik meg csinos kiállításban. Előfizetési ára: 1 frt, mely előre beküldhető vagy utánvétellel fog a megrendeléstől beszédetni. A megrendelés f. évi november hó 30-ig küldendő be. Gyűjtők 10 példány után 1 tiszteletpéldányt kapnak. A küldemény a fentírt címen Losoncra küldendő.

— **Megjutalmazott tanítók.** Szepes megye 5 tanítónak a magyar nyelv sikeres tanításáért személyenként 150 frt. jutalmat szavazott meg.

TARTALOM: A tanítóról Nagy Kálmán. — Az értelem művelése. (Folyt. és vége) P. Csorja Károly. — Az olvasmány-tárgyalásról. (Vége köv.) Dortsák Gyula. — Tárca: dr. Bartók István életrajza. Sárdi István. — Paedagogiai esetek: Kleptománia. Alkalmoszerű olvasmány. «A fiu kéréllje meg a nagymamát.» — Lapszemle: A svájci tanfelügyelőről. — Egyesületi élet: Titkári jelentés a kolozsm. tanítótestület 1888—9. évi működéséről. (Folyt. köv.) Elek Gyula. — Irodalom: A honfoglalás ezer év előtt és ezer év múltán. Könyvismertetés Fazakas József. Vegyesek.